Opgesteld door: Marloes de Lange (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller: docent mbo niveau 2
Referentie: Kennisrotonde. (2020). *Wat is de effectiviteit van pedagogische strategieën op de leerprestaties van mbo niveau 1 en 2 studenten?* (KR. 822) Den Haag: Kennisrotonde.

16 september 2020

Vraag

Wat is de effectiviteit van pedagogische strategieën op de leerprestaties van mbo niveau 1 en 2 studenten?

Kort antwoord

Er is nog geen onderzoek bekend specifiek gericht op het meten van de effectiviteit van pedagogische strategieën op leerprestaties van mbo niveau 1 en 2 studenten. Meer in het algemeen is de effectiviteit van pedagogische strategieën en klassenmanagement op het verminderen van ordeverstorend gedrag van leerlingen in kaart gebracht, die indirect moeten leiden tot betere leerprestaties. De vier soorten strategieën die ook toepasbaar lijken voor mbo-docenten niveaus 1 en 2 zijn: het opstellen, invoeren en toezien op de naleving van regels en routines in de klas, het omgaan met ordeverstorend gedrag, de relatie tussen de docent en de leerlingen, en de mentale instelling van de docent.

Toelichting antwoord

Mbo-studenten niveau 1 en 2

Mbo-studenten niveau 1 en 2 vormen een bijzondere doelgroep. Ondanks kleine verschillen tussen beide niveaus, lijkt deze groep studenten onderling veel op elkaar. Onder hen is veelvuldig sprake van complexe, meervoudige problematiek. Vaak kampen zij met een opeenstapeling van problemen als leerachterstanden, persoonlijke problemen, gedragsproblematiek, een problematische thuissituatie en financiële problematiek (Groenenberg & Hermanussen, 2012). Dit heeft de nodige gevolgen voor hun aanwezigheid en gedrag in de klas.

Op het gebied van leren en informatie verwerken hebben mbo-studenten niveau 1 en 2 moeite met zelfstandig leren. Ze zijn weinig kritisch t.a.v. informatiebronnen, hebben een grote behoefte aan duidelijkheid en een onrealistisch vertrouwen in het eigen vermogen om informatie te verwerken (Groeneveld en van Steensel, 2009). Ook is deze groep studenten nog niet in het bezit van een startkwalificatie en heeft een grotere kans op uitval (WRR, 2009). Goed onderwijs en voldoende ondersteuning door docenten is voor deze studenten daarom van groot belang.

Lesgeven aan mbo niveau 1 en 2 studenten vraagt dan ook om maatwerk van docenten en het bezit van specifieke competenties (Glaudé & van Eck, 2012; Groenenberg & Hermanussen, 2012; Lesterhuis, 2010). Hoewel mbo niveau 1 en 2 studenten doorgaans

weinig eisen stellen aan docenten en praktijkopleiders, zijn niveau 1 studenten redelijk vaak ontevreden over praktijkopleiders en hun werkplek en voelen zij zich weinig ondersteund of vervelen zich vaak op de werkplek. Niveau 2 studenten zijn op onderdelen kritisch over school en waarderen praktijkopleiders hoger dan docenten (Groeneveld en van Steensel, 2009). Om gemotiveerd naar school te komen en mee te werken in de klas is het voor zowel niveau 1 als 2 studenten essentieel om vertrouwen te hebben in de docent, om wederzijds respect te ervaren en dat er duidelijkheid heerst over verwachtingen (Lesterhuis, 2010).

Pedagogische competentie van mbo-docenten

De specifieke kenmerken van mbo-studenten niveau 1 en 2 doen een belangrijk beroep op de pedagogische competenties van mbo-docenten en het inzetten van bijbehorende begeleidingsstrategieën. Zoals de Wet op de beroepen in het onderwijs (de wet BIO, 2017) omschrijft, houdt pedagogische bekwaamheid in dat van docenten in het beroepsonderwijs verwacht wordt dat zij studenten een veilig, ondersteunend en stimulerend leerklimaat bieden, hen helpen een zelfstandig en verantwoordelijk persoon te worden met een goed beeld van hun ambities en mogelijkheden, bijdragen aan hun sociaal-emotionele en morele ontwikkeling en begeleiden bij hun oriëntatie op beroepen en het ontwikkelen van een beroepsidentiteit. Dit geldt ook, en wellicht juist, voor docenten mbo niveau 1 en 2, zoals ook blijkt uit praktijkonderzoek van Lesterhuis (2010) naar de opvattingen van mbo-docenten niveau 1 en 2 over hun competenties om goed les te kunnen geven aan deze doelgroep. Uit haar onderzoek blijkt dat deze docenten vooral tijd en energie investeren in affectieve (pedagogische) begeleidingsstrategieën om hun korte termijn doelen, namelijk het rustig laten verlopen van lessen en studenten gemotiveerd aan het werk krijgen, en lange termijn doelen, namelijk dat studenten hun diploma halen, te behalen. Minder vaak maken zij gebruik van didactische begeleidingsstrategieën, die meer gericht zijn op het maken van keuzes met betrekking tot inhoud, werkvormen en gebruik van materialen. Lesgeven aan mbo niveau 1 en 2 vraagt om competenties als flexibiliteit en het bieden van structuur, interpersoonlijke competenties, reflecterend vermogen, creativiteit, didactische competenties en kunnen begeleiden. Ook het hebben van affiniteit met deze doelgroep is noodzakelijk om de hoeveelheid tijd en energie die studenten niveau 1 en 2 nodig hebben, op te kunnen brengen (Lesterhuis, 2010).

Onderzoek naar pedagogisch handelen en klassenmanagement

De vraag is welke pedagogische strategieën effectief zijn om leerprestaties van mbo niveau 1 en 2 studenten te verhogen. In veel onderzoek wordt pedagogisch handelen samengenomen met didactisch handelen van docenten. Hoewel beide wetenschappen binnen schoolverband onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, gaat het om twee verschillende wetenschappen (Hiemstra, Schoones, de Loor & Robijns, 2013). Op scholen en ook in onderzoek lijkt minder aandacht uit te gaan naar de pedagogische component, dat als een meer ongrijpbare vaardigheid beschouwd wordt. Uit voorgaande paragraaf bleek dat juist voor de doelgroep van mbo niveau 1 en 2 studenten het pedagogisch handelen van de docent en bijbehorende strategieën heel belangrijk is. In een eerder antwoord van de Kennisrotonde wordt ingegaan op de effectiviteit van pedagogisch-didactische aanpakken bij mbo niveau 1 en 2 studenten (Kennisrotonde, 2019). Er is geen onderzoek bekend dat specifiek gericht is op het meten van de effectiviteit van pedagogische strategieën bij deze doelgroep studenten. Wel heeft de Amerikaanse onderwijsonderzoeker Robert Marzano een meta-analyse uitgevoerd op basis van ruim 100 studies om, meer in het algemeen, de effectiviteit van pedagogische strategieën en klassenmanagement van docenten uit het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs in kaart te brengen (Marzano, Marzano & Pickering, 2010). De resultaten van deze meta-analyse geven goede aanknopingspunten voor pedagogische

strategieën, die ook toepasbaar lijken voor docenten in de lagere niveaus van het mbo.

Pedagogisch handelen en klassenmanagement: de relatie met leerprestaties

Op basis van zijn meta-analyse beschrijft Marzano vier soorten strategieën die docenten kunnen inzetten om ordeverstorend gedrag van leerlingen in een groep significant te verbeteren. Hoewel Marzano geen direct effect van elke afzonderlijke strategie op leerprestaties heeft onderzocht, laat hij zien dat in groepen waar effectieve klassenmanagementtechnieken worden toegepast, de prestatiescores van leerlingen gemiddeld 20 percentielpunten hoger liggen dan die van leerlingen in groepen waar geen effectief klassenmanagement plaatsvindt. Het verschil in betrokkenheid tussen leerlingen uit beide groepen is gemiddeld zelfs 23 percentielpunten (Marzano, Marzano & Pickering, 2010).

De relatie tussen pedagogische strategieën en prestaties van leerlingen legt Marzano als volgt uit. Docenten die voorlichting en training krijgen over deze pedagogische strategieën, kunnen hun gedag aanpassen, wat kan leiden tot veranderingen in het gedrag van de leerlingen, en vervolgens een positief effect zal hebben op hun leerprestaties. Uit onderzoek dat aan de basis ligt van zijn meta-analyse blijkt ook dat docenten die een training effectieve strategieën voor pedagogisch handelen en klassenmanagement hebben gevolgd, beter gebruik maken van deze technieken dan ongetrainde leraren. Ook blijkt dat leerlingen van getrainde docenten minder vaak de orde verstoren en meer betrokkenheid tonen dan leerlingen van ongetrainde docenten (Marzano, Marzano & Pickering, 2010). Marzano presenteert verder diverse onderzoeken die aantonen dat er grote verschillen in prestaties bestaan tussen leerlingen die les krijgen van zeer effectieve leraren versus zeer ineffectieve leraren. Zo kunnen leerlingen in een groep met een zeer effectieve docent in een jaar tijd ongeveer 52 percentielpunten hoger scoren in hun prestaties. Deze toename is voor leerlingen van zeer ineffectieve docenten hooguit 14 percentielpunten in een jaar.

Vier soorten pedagogische strategieën

1. De eerste soort strategieën is gericht op het opstellen, invoeren en toezien op de naleving van **regels en routines** in de klas t.a.v. algemeen gedrag in de klas, het begin en einde van de les of schooldag, overgangen en onderbrekingen, gebruik van materialen en benodigdheden, werken in groepen, zelfstandig werken en door de docent geleide activiteiten. Regels en routines die in overleg met leerlingen zijn ontworpen hebben het grootste effect. Gemiddeld genomen blijkt het aantal ordeverstoringen in een klas waarin regels en routines effectief geïmplementeerd zijn 28 percentielpunten lager te liggen dan in een klas waar dat niet het geval is.
2. De tweede soort strategieën heeft betrekking op het **omgaan met ordeverstorend gedrag**, namelijk het vinden van een gezonde balans tussen negatieve consequenties bij ongewenst gedrag en positieve consequenties bij gewenst gedrag in de klas. Belangrijk hierbij is om duidelijke grenzen voor ongewenst gedrag te bepalen en een systeem in te stellen om het gedrag van leerlingen efficiënt en handig bij te houden. Gemiddeld genomen blijkt het aantal ordeverstoringen 32 percentielpunten te dalen bij het nemen van effectieve ordemaatregelen. Echter hoe hoger het onderwijsniveau, des te kleiner het effect: voor bovenbouw leerlingen uit het voortgezet onderwijs is deze afname 25 percentielpunten.
3. De derde soort strategieën betreft de **relatie tussen de docent en de leerlingen**. Volgens Marzano vormt dit aspect de hoeksteen voor de andere factoren. Als de relatie tussen de docent en de leerlingen goed is, zullen leerlingen eerder geneigd zijn

om regels en routines op te volgen en ordemaatregelen als gevolg van ongewenst gedrag te accepteren. Om goed te kunnen leren is de relatie tussen docent en leerlingen optimaal als er sprake is van 'gematigde dominantie', dat wil zeggen dat een docent duidelijke doelen stelt t.a.v. onderwijsinhoud en gedrag, en een 'matige tot hoge mate van coöperatie', dat wil zeggen dat een docent echt belangstelling toont voor de behoeften en meningen van leerlingen. Marzano laat zien dat een goede relatie tussen docent en leerlingen gemiddeld leidt tot een daling van 31 percentielpunten in het aantal ordeverstoringen. Echter hoe hoger het onderwijsniveau, des te minder groot dit effect: voor bovenbouw leerlingen uit het voortgezet onderwijs is deze afname gemiddeld 21 percentielpunten.

4. De vierde soort strategieën heeft betrekking op **de mentale instelling van de docent**. Dit zijn strategieën voor het verhogen van de alertheid van de docent, oftewel het vermogen om mogelijke gedragsproblemen tijdig te herkennen en op het juiste moment in te grijpen, zodat de docent zich voortdurend bewust is van wat er gebeurt in de klas. Daarnaast zijn dit strategieën om een gezonde emotionele objectiviteit te bewaren t.a.v. leerlingen (namelijk het vermogen om op een zakelijke en afstandelijke manier met leerlingen om te gaan en emotionele uitersten, zoals woede, frustratie of aarzeling te vermijden).
   Marzano laat zien dat van de vier soorten strategieën de mentale houding van de docent het grootste effect heeft op de daling van ordeverstoringen, gemiddeld maar liefst 40 percentielpunten. Dit effect wordt met name bereikt door alertheid (gemiddelde daling van 42 percentielpunten) en in mindere mate door emotionele objectiviteit (gemiddelde daling van 26 percentielpunten).

Pedagogisch handelen van docenten mbo niveau 2 in de praktijk

Groenenberg en Hermanussen (2012) hebben onderzocht op welke wijze mbo-docenten niveau 1 en 2 hun leerlingen pedagogisch begeleiden. Middels een survey hebben zij 127 docenten bevraagd. De meest toegepaste begeleidingsvormen in de praktijk zijn het voeren van individuele gesprekken met studenten over de studievoortgang en het voeren van individuele gesprekken met studenten over persoonlijke ontwikkelpunten. Dit sluit het meest aan bij de derde soort strategieën van Marzano, namelijk het investeren in de relatie tussen de docent en de student. Hoewel Marzano het belang aangeeft van dit soort strategieën, wordt hiervan op basis van zijn meta-analyse niet het grootste effect verwacht op het aantal ordeverstoringen in de klas, zeker niet bij wat oudere leerlingen, zoals de doelgroep mbo niveau 1 en 2. Het lijkt op basis van Marzano's meta-analyse in ieder geval waardevol voor docenten van deze doelgroep om (ook) te investeren in de andere pedagogische strategieën, met name in de mentale instelling van de docent.

Geraadpleegde bronnen

Glaudé, M., & Van Eck, E. (2012). *Lesgeven aan leerlingen op mbo-niveau 1 en 2.* Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Groenenberg, R. & Hermanussen, J. (2012). *Docent in mbo niveau 1 of 2. Een vak apart.* Utrecht: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Groeneveld, M.J. & Steensel, K. van (2009). *Kenmerkend mbo: Een vergelijkend onderzoek naar de kenmerken van mbo-leerlingen, vmbo-leerlingen en de generatie Einstein*. Hilversum: Hiteq.

Hiemstra, K., Schoones, J., Loor, de O., & Robijns, M. (2013). *Omgaan met verschillen op het snijvlak van pedagogisch en didactisch handelen. Een verkenning.* Utrecht: APS.

Kennisrotonde. (2019). *Welk pedagogisch-didactisch handelen van de begeleidende docent zorgt ervoor, dat studenten op MBO Niveau 1 en MBO Niveau 2 succesvol zelfsturend kunnen leren?* (KR.550). Den Haag: Kennisrotonde.

Lesterhuis, M. (2010). *De docent competent. De opvattingen van docenten die lesgeven aan mbo-niveau 1 en 2. Afstudeerscriptie*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
Marzano, R.K., Marzano, J.S. & Pickering, D.J. (2010). *Wat werkt: Pedagogisch handelen & klassenmanagement. Evidence-based strategieën voor iedere leraar.* Vlissingen: Bazalt.

WRR (2009). *Vertrouwen in de school. Over de uitval van 'overbelaste' jongeren*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Meer weten?

Wat zijn kenmerken van de mbo-populatie en presteren deze studenten beter wanneer de onderwijsaanpak wordt afgestemd op die kenmerken?

Wat is er bekend over de didactische strategieën waarmee docenten de motivatie en leergierigheid bij mbo studenten positief kunnen beïnvloeden?

Welk pedagogisch-didactisch handelen van de begeleidende docent zorgt ervoor, dat studenten op MBO Niveau 1 en MBO Niveau 2 succesvol zelfsturend kunnen leren?

Welke methodieken en instrumenten kunnen docenten helpen hun pedagogische relatie met leerlingen te versterken?

Onderwijssector

MBO

Trefwoorden

Pedagogische strategieën, mbo niveau 1 en 2, leerprestaties

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL